

104120

Den 2.
verdenskrig
-50 år etter

Vi Menn 10/8.93.

SOLDATENE UTEN ÆRE

Et jubileum som ikke blir offentlig feiret: For 50 år siden ble Den norske skijegerbataljon opprettet. Ingen norsk militær enhet fikk en blodigere skjebne. Den kjempet for Finlands frihet, men på feil side. Her er den ukjente historien.

Nordmennene var vant med tøffe forhold og gjorde seg godt bemerket i det karelske vinterlandet. Ikke minst skiferdighetene kom til nytte.

nig Leif Gurandsrød fra Sylling. For tre uker siden hadde han fått vite at han var blitt far. Nå sa han, blek, men rolig, mens de hørte Den røde armés artilleri holde dommedag over den vesle høyden deres:

— I dag blir vesle Sophus farløs.

Kort tid etter trengte Gurandsrød og seks andre nordmenn seg sammen ved enden av en skyttergrav og ventet på slutten. Ammunisjonen holdt på å ta slutt, Gurandsrød gjemte unna to patroner; den ene var bestemt for ham selv.

Da den uendelige dagen tok slutt, var i virkeligheten Den norske skijegerbataljonen utradert som en operativ militær enhet. I hele Norges militære historie er det verken før eller senere meldt om en slik massakre. Fra Gurandsrøds kompani overlevde, ved en flaks som han selv i dag ikke fatter, de syv soldatene fra skyggergraven. Det var alt.

Av hele bataljonen kom om lag 40 mann noenlunde helskinnet fra slaget. Et av kompaniene hadde en tapsprosent på 90. Da en sovjetisk offiser som hadde deltatt i nedslaktingen mange år senere fikk høre hvor få nordmenn som hadde bemannet stillingene, nektet han å tro tallet, sier *Sven T. Arneberg* som i høst utkommer med en bok om den norske skijegerbataljonen. Det sovjetiske tapet kunne telles i tusener.

Årelange straffer

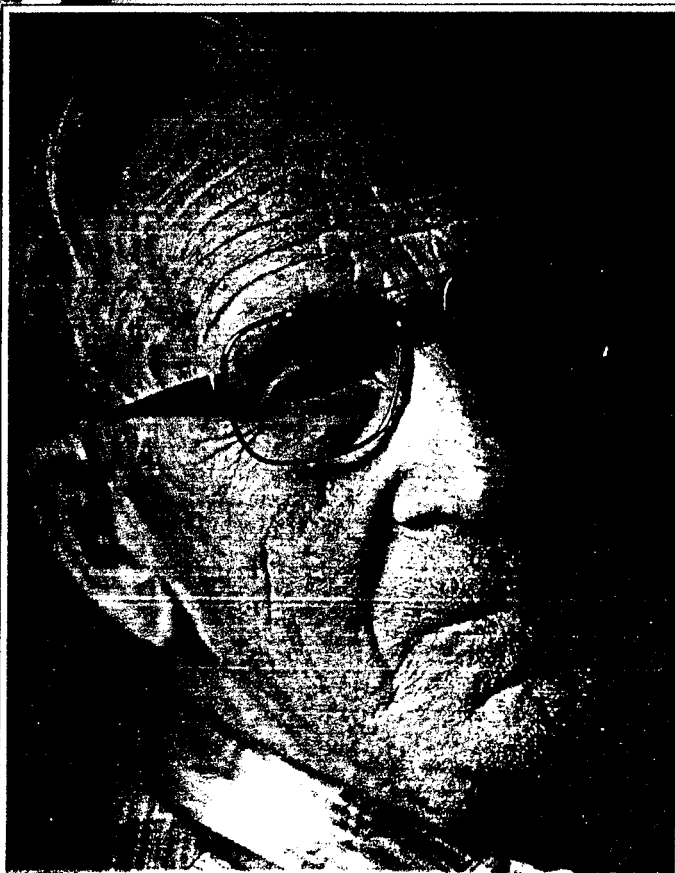
Det sovjetiske overfallet skjedde mot to små høydetrak i den nordlige delen av Karelen. De het Kaprolat og Hasselmannstillingene. Der som vanlig tradisjon var blitt fulgt, ville navnene vært skrevet med gullskrift i norske militære annaler. Et eller annet sted ville tunge monumenter fortelle det evige budskapet om de heltedige nordmennene.

Men de få som vendte tilbake til Norge, ble ikke mottatt med æresbevisninger, derimot med fengselsceller og årelange straffer. Den dag i dag er det flere av dem som ikke engang har fortalt sine nærmeste om hva de gjorde mens Den annen verdenskrig raste.

De ble kalt frontkjempere. Men skijegerne sloss ikke i det fjerne Kaukasus og ved Volgas bredder. De ga sine liv for et av de landene nordmenn har størst sympati for, både i krig og fred, vårt nordiske naboland Finland. Men de gjorde det med lynstrålene til det tyske SS på kragen.

Derfor ble deres innsats sett på som så æreløs at selv 50 år etter, da overlevende fra Skijegerbataljonen ønsket å reise en liten minnestein på en krigskirkegård ved Rovaniemi i Nord-Finland, ►

— Jeg hatet bolsjevismen. Jeg ønsket ikke å kjempe i Sovjet. Det var Finlands skjebne som lå meg på hjertet, sier Leif Gurandsrød, som den gang var menig soldat.

Tekst:
**EGIL
ULATEIG**

Foto: SVEN T. ARNEBERG og
KAIA MEANS

Det var ingen som for ramme alvor trodde de ville overleve da russerne veltet over Det fantes bare et ørlite, dest håp et sted i bakhodet. Ofen for kompaniet, løytnant us Kahrs vendte seg mot me-

forts. fra foreg. side

atte den norske stortingspresidenten Jo Benkow seg i sving, og fikk den finske regjering til å stanse tilaket.

Lovet å tie

Da Vi Menn tok kontakt med gjenlevende alle disse årene etterpå, opplevde vi at så å si ingen våget å stå frem med fullt navn. En av mennene, som overlevde bare for å bli sendt til helvetes forgård i Stalins fangeleire og tilbringe åtte år av sitt unge liv der, bad oss tynt om å bevare hans anonymitet.

— Jeg giftet meg med en kvinne fra en jøssingfamilie, forteller han.
— For å bevare familiefreden har jeg lovet å tie med min krigshistorie.

Men historien står likevel ikke stille. I disse dager blir det arbeidet med å arrangere en tur tilbake til dødsmerkene i Nord-Karelen. De som står bak ideen er to offiserer i den norske hær.

Også i Finlands vinterkrig, 1939–40, deltok norske frivillige. De har fått sin velfortjente ære, både av norske og finske myndigheter. Det var en brutal fred Stalin påtvang det finske folket, ikke minst i Karelen. Og da Hitler invaderte Sovjet i juni 1941, så finnene en sjanse til å gjenerobre sitt tapte land.

Norske frivillige, de såkalte frontkjemperne, sloss fra første stund sammen med tyskerne på Østfronten. Men Leif Gurandsrød sier:

— Jeg hatet bolsjevismen. Men jeg ønsket ikke å kjempe i Sovjet. Det var Finlands skjebne som lå meg på hjertet.

1200 nordmenn

Mange tenkte som Leif Gurandsrød, og til sammen deltok mellom 1000 og 1200 nordmenn i det som blir kalt Fortsettelseskriegen. Et norsk skiløperkompani ble i løpet av 1943 utvidet til en skijegerbataljon. De fleste offiserer og befal var nordmenn, men enheten sorterte under 6. SS-Gebirgsdivisjon «Nord».

Nordmennene gjorde seg med en gang bemerket i det karelske vinterlandet. De utklasset stort sett sine tyske kolleger, som verken var gode på ski, eller vant til å operere

De siste skuddene har falt ved Hasselmann-stillingen. De norske gutta var blitt fullstendig omringet. Bare syv av dem overlevde.

Til sammen deltok mellom 1000 og 1200 nordmenn. I løpet av 1943 ble kompaniet utvidet til en hel skijegerbataljon.

på egen hånd i et endeløst, ødslig og iskaldt land. Da Leif Gurandsrød kom frem til frontområdet vinteren 1943–44 ble han satt inn i oppklaringsarbeid.

— Det var ingen regulær front, derfor var patruljene våre så viktige. Vi dro ut i små avdelinger med lett utstyr og ble borte i dagevis. Det var et nervepirrende arbeid, nettopp fordi vi ikke visste hvor russerne var. Det hendte vi falt i det vi kalte lurestillinger, og led tap. Det var en krig uten store slag, hvor partene lå og holdt øye med hverandre.

Tyskernes mål var å avskjære den livsviktige jernbanen fra Murmansk. Det var via den Stalin fikk det meste av utstyret fra de vestlige allierte. Etterpå er det blitt kjent at den finske regjering nektet tyskerne å gå til full offensiv. Den hadde kontakt med USA, og hadde lovet å ligge unna Murmansklinjen.

Russerne kommer!

Da sommeren 1944 kom, lå det meste av skijegerbataljonen ved to sjøer, som på grunn av utseendet ble kalt Støvelsjøen og Banansjøen. De to viktigste stillingene het Kaprolat og Hasselmann. Det var ingen solide festningsverk og våpenutstyret var lett. Nordmennene var avhengig av tysk artilleristøtte ved et omfattende sovjetisk angrep.

— Sankthansaften meldte en gruppe fra vårt 1. kompani at kolossale mengder russere var på vei mot oss. Snart kunne vi observere dem selv, bare 500 meter unna. De hadde benyttet tiden til å bygge kavleieier over myrene, slik at de kunne kjøre frem tyngre artilleri, sier Gurandsrød.

— Du kan spørre hvorfor ikke tyskerne brukte sitt skyts mot dem, men der kommer vi inn på et problem som har plaget meg alltid siden. Vi ble ofret av tyskerne. Forsterkningene kom to dager for sent. Og det var først da russerne kom nær tyske forbindelsesveier at de gikk til motangrep.

Leif Gurandsrød husker lydene, først granatkasterne og det øredøvende smellet fra granatene når de landet på Kaprolat, for der var hele åsen av stein.

— Men det var bare barnemat i forhold til skrikene fra de russiske soldatene. Det var som om hele

skogen gjenlød av ordene «Ure! Ure!». Og så kom de veltende. Vi skjøt og vi skjøt alt vi orket, men nye bølger bare fulgte på. Og samtidig var vi nesten blottet for forsvar mot deres artilleri. Hadde vi hatt tung skyts på vår side, skulle vi pinadø holdt dem stangen.

Omringet!

Til slutt var de syv mann igjen i live på Hasselmann; Kaprolat var allerede overrent. Av de syv var den ene en 18-årig gutt fra Gudbrandsdalen som skalv av dødsangst etter å ha fått bakhodet av kameraten sprutende over seg.

— Han spurte om vi kom til å dø, og var det noen vits i å lyve? spør Gurandsrød 49 år etter.

— Vi var fullstendig omringet, men vi ble enige om at vi hadde en sjanse om vi løp mot vest. Da kunne vi komme ned til et smalt sund og forsøke å svømme over. Men to av oss kunne ikke svømme. Jeg ble såret to ganger, en kule gikk gjennom ansiktet mitt og jeg holdt på å miste bevisstheden. Men vi kom over alle syv, også den unge gutten.»

Om lag 120 nordmenn var falt, og 20 ble tatt til fange og sendt til Sibir. Bare noen få av dem kom levende tilbake, noen så sent som i 1953.

Om høsten 1944 kapitulerte den tyske Lapplandsarmé. Men krigen var langt fra over for Leif Gurandsrød og restene av bataljonen. En av fredsklausulene var at de skulle være ute av Finland på 14 dager. De måtte marsjere nordover, mot Norge. Alle skjønte det var umulig. Da de ikke holdt fristen, gikk finske styrker til angrep på dem.

Da freden kom befant han seg i Oslo og ble øyeblikkelig sperret inne på Grini, som nå skiftet klientell og ble kalt Illebu. Etter 14 måneder i varetekt fikk han sin straff.

— Jeg hadde aldri ventet å få noen straff, sier den pensjonerte bonden. — Jeg oppførte meg alltid som en soldat og deltok ikke i noen krigsforbrytelser. Jeg deltok i forsvaret av Finland, og det skammer jeg meg ikke over.

Norske frivillige, de såkalte frontkjemperne, sloss fra første stund av på tyskernes side.